

ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА ПОЛТАВСЬКОГО ІСТОРИКА І КРАЄЗНАВЦЯ ОЛЕКСАНДРА БіЛОУСЬКА

У статті розглянуто основні етапи життя, педагогічної та історико-краєзнавчої діяльності Олександра Білоуська, проаналізовано основні творчі здобутки відомого полтавського педагога та дослідника-енциклопедиста.

Ключові слова: краєзнавство, енциклопедія, Полтавіка, Центр дослідження історії Полтавщини.

Незважаючи на поважний вік (62 роки), Олександр Андрійович Білоусько не полюбляє віддаватися спогадам, а коли й вдається у нього щось допитати, власне своє минуле завжди подає у філософському ключі: як примхливість або непередбаченість людської долі.

Але, на нашу думку, ця «примхливість долі» і стала головним чинником для розвитку його багатогранного таланту: педагога, історика-краєзнавця, мистецтвознавця, енциклопедиста.

Олександр Андрійович Білоусько народився 1 березня 1951 р. у родині спеціалістів сільсько-го господарства Андрія Кузьмича (1923 р. н.) та Надії Василівни (1927–1987). По батьківській лінії є нащадком давнього козацького роду, що веде початок від козака Кременчуцької сотні Чигиринського полку Матвія Білоуська, вписаного в реєстр Війська Запорозького 1649 року. Дитячі роки майбутнього історика-краєзнавця минули на родовому хуторі Білоуськи при Громовій дорозі з Кременчука до Полтави, знесеному в середині ХХ ст. у ході чергових аграрних експериментів КППРС. Згодом замешкав з батьками у смт Нова Галещина Козельщинського району Полтавської області.

Навчався у Солоницькій середній школі, яку закінчив у 1968 р. Сільський хлопчина з дитинства захоплювався малюванням і уявляв себе лише художником. Самостійно за книгами й журналами, які передплачував поштою з Москви, оволодів основами мистецької грамоти [1]. Забігаючи наперед зауважимо, що пристрасть до живопису і майстерне володіння пензлем зберіг на все життя, створивши чимало станкових і монументальних творів. А ще, це захоплення дозволяло і дозволяє йому на рівних дискутувати з маститими художниками та мистецтвознавцями й водночас реалізовувати ми-

стецькі проекти [79; 80; 81; 82; 83]. Доля, однак, розпорядилася інакше, і замість художньої він ступив на педагогічну ниву.

Ще у шкільні роки, дякуючи вчителю Борису Олексійовичу Шалкову, з'явилося зацікавлення історією. Тож після школи поступив навчатися на історичний факультет Полтавського державного педагогічного інституту (нині Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка). Величезний конкурс подолав, склавши на відмінно профільний екзамен. Усе життя згадує добрим словом викладача ВИШу Віктора Степановича Воловика, який очолював тоді екзаменаційну комісію і розгледів у скромному сільському хлопцеві великий творчий потенціал. Інститут закінчив у 1972 р. із відзнакою, упродовж усіх років навчання демонстрував схильність до наукової роботи, був активним членом студентського наукового товариства, але про направлення до аспірантури годі було й мріяти: педінститут готував учителів для сільської школи [2]. До речі, не став аспірантом і тоді, коли для цього відкривалися можливості. Історія в комуністичні часи була наукою партійною, а Білоусько вперто не хотів вступати до КППРС, хоча пропозицій не бракувало.

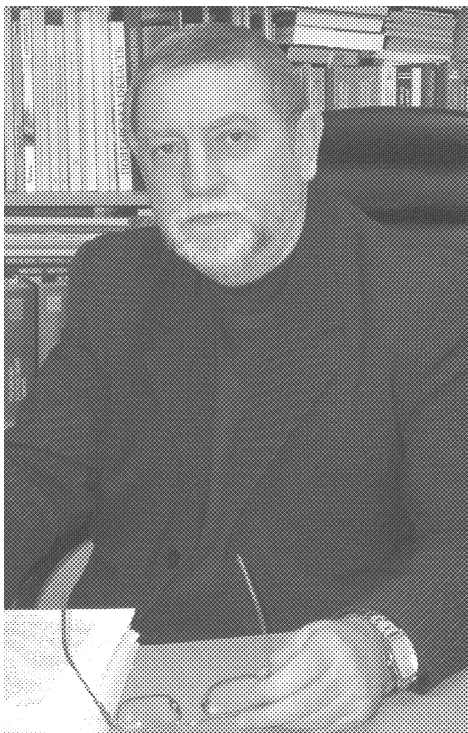
Після закінчення вузу працював за призначенням у сільській 8-річній школі на Херсонщині (с. Нова Маячка Цюрупинського району). В 1973–1974 рр. відбув дійсну військову службу в Радянській армії. Служив рядовим, потім сержантом у Південній Групі Військ на території Угорщини, був відмінником бойової та політичної підготовки. Командування пропонувало залишитись в армії (навіть пройшов офіцерські курси), але військова кар'єра не приваблювала, тож повернувся на батьківщину.

Демобілізувавшись, під час літніх канікул працював вихователем у піонерському таборі. Там познайомився з майбутньою дружиною – Соболю Галиною Мойсеївною, тоді студенткою І курсу Полтавського кооперативного інституту (нині Полтавський університет економіки і торгівлі). У зв'язку зі створенням сім'ї повернувся на Полтавщину. Працював у сільських Бреусівській та Головачанській середніх школах, а восени 1975 р. був зарахований на посаду вчителя історії СШ № 7 ім. Т. Г. Шевченка м. Полтави, де й працював до 2002 року. Саме тут отримав визнання як непересячний педагог і невтомний учитель-новатор.

Здавалося, упродовж 30-літньої праці у школі, Олександр Білоусько досяг усього. Заслужений вчитель України, відзначений державними нагородами, він був взірцем для учителів-гуманітаріїв області. Під час проведення різних освітянських зібрань тепер його все частіше запрошували до президії, а під час конкурсів «Учитель року» та учнівських олімпіад – до складу авторитетних журі. Знаючи його енциклопедичні знання та людські чесноти, упродовж років йому довіряли найскладніше завдання – готувати запитання для учнівських олімпіад. (Хто це робив той знає, що це неабияке мистецтво). Згодом його напрацювання лягли в основу низки підручників і посібників [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12].

На початку 2000-х рр. авторитетнішого вчителя історії в області, ніж Олександр Андрійович Білоусько, навряд чи можна було віднайти [13]. Здавалося, тепер, після десятиліть напруженої учительської поденщини, можна було б і відпочити, працювати у більш ошатливому режимі, маючи високий авторитет, спокійно очікувати на заслужену пенсію. Та такий варіант для Білоуська був неприйнятним, він звик і генерувати ідеї, і, як правило, самотужки їх реалізовувати. Несподівано для багатьох, невдовзі після відзначення свого 50-річного ювілею, Олександр Андрійович залишає звич-

ну учительську роботу і кардинально змінює фах своєї діяльності – стає прискіпливим дослідником, редактором і видавцем. У 2002–2003 рр. він працює завідувачем науково-методичним відділом Полтавського обласного комунального підприємства інформаційних технологій «Освітінфоком», а з 2003 по 2007 рр. – головним редактором видавництва «Оріяна» (м. Полтава).

О. А. Білоусько

Говорити, що Білоусько розпочинав нову для себе справу з нуля, було б не зовсім правильно. Увесь час роботи у школі учитель демонстрував високий рівень наукового та педагогічного мислення, постійно висував актуальні педагогічні ідеї, розробляв і втілював масштабні проекти. Відомість полтавцю принесли опубліковані історико-краєзнавчі серії: «Україна від найдавніших часів до кінця ХХ століття: Євразійський цивілізаційний контекст. Карти, таблиці, ілюстрації» та «Історія рідного краю з найдавніших часів до кінця ХХ століття» [14; 15, 16].

Протягом тривалого часу історик був педагогом-організатором зразкового шкільного музею, на базі якого велася плідна пошукова робота, у ході якої було зібрано, систематизовано й оформлено 2,5 тис. одиниць краєзнавчого матеріалу [17]. Певно найбільшу цінність має дослідження про полтавців-учасників параду Перемоги у Москві 24 червня 1945 р. (виявлено 106 імен земляків)[18; 19]. З ініціативи та за безпосередньої участі Олександра Андрійовича вперше стала предметом дослідження і складовою навчально-виховної роботи історія рідної школи. Зусиллями Білоуська були з'ясовані усі найважливіші події шкільного життя, починаючи з 1902 р.; встановлені імена та написані біографії майже всіх учителів та більшості випускників; уведено в традицію зустрічі випускників у ювілейні дати, а також зустрічі-переключки поколінь (великий резонанс, зокрема, мали зустрічі з випускниками школи 1941 р. у 1986 та 1991 рр.) [20; 21]. Розроблені вчителем методичні рекомендації щодо написання історії школи поряд з

виконаною практичною роботою могли скласти багатотомну публікацію [22; 23].

У ході роботи над написанням історії 7-ї школи м. Полтави було здійснено низку відкриттів, зокрема, введено у науковий обіг біографію видатного вченого, конструктора ракетно-космічних систем Ю. М. Лозини, чие ім'я стоїть поряд із корифеями вітчизняної космонавтики С. П. Корольовим і В. П. Глушком [24; 25]. Тож, спираючись на значні напрацювання, багаторічний досвід практичної і методичної роботи, а головне – величезне бажання працювати, реалізовувати свій творчий потенціал, Білоусько узявся за створення краєзнавчого курсу «Історія Полтавщини» та виступив ініціатором впровадження курсу краєзнавства у навчальних закладах області [26; 27].

Щоб здійснити задумане, Олександр Андрійович і очолив редакцію видавництва «Оріяна». Оскільки на посаді редактора отримував платню більше ніж скромну, доводилося у всьому себе обмежувати. Та головне – справа рухалася. І складалося враження, що якби йому тоді не надали можливості працювати у видавництві, він би все одно вперто (до речі, характерна риса всього козацького роду Білоуськів) робив свій проект, тільки, можливо, в інших умовах.

Упродовж короткого часу Олександр Білоусько зміг згуртувати навколо проекту відомих полтавських педагогів, істориків та краєзнавців: О. П. Єрмака, П. В. Киридона, К. М. Мироненка, В. І. Мирошніченка, В. О. Мокляка, Т. П. Пустовіта, В. Я. Ревеука, О. Б. Супруненко та ін. Упродовж 2003–2007 років за ідеєю, під керівництвом і за безпосередньої участі О. А. Білоуська в Полтавській області було створено унікальний навчально-методичний комплекс, який включає програму курсу [28], тематичне планування [29; 30], серію підручників «Історія Полтавщини» для 6–11 кл. загальноосвітньої школи [31; 32; 33; 34; 35; 36], 33-томний «Іменний звід історії Полтавщини» [37; 38; 39], комплекти кольорових репродукцій «Ілюстрована історія Полтавщини» [40], методичні посібники для вчителів [41; 42; 43; 44]. Завдяки цьому Полтавська область забезпечила собі пріоритет щодо новітніх технологій впровадження курсу краєзнавства у навчальних закладах [45; 46; 47; 48; 49; 50; 51; 52; 53]. Вражаючи темпи роботи, і це практично без ніякої державної підтримки!!!

На основі проекту підручників полтавськими вчителями згодом буде написана не одна методична робота. Така увага до цієї очікуваної серії була не випадковою, методисти-гумантарії з багаторічним стажем чудово усвідомлювали і значимість постаті самого Білоуська, і його проекту. Вперше, на регіональному рівні було видано підручники для усього курсу історичної освіти середньої школи від 6 до 11 класів включно. І кожен бажачий (не обов'язково учень) тепер міг віднайти необхідну для себе інформацію: ті, хто цікавився військовою історією – карти, схеми, таблиці, зразки зброї, фото та біографії військовиків; хто вивчав церковну історію – очільників різних конфесій, культові споруди; ті, кого цікавила історія культури – живопис та архітектуру, музику і театральне мистецтво, тощо. Уперше зі сторінок видань поставали сотні земляків, біографії яких досі замовчувались або були дискредитовані радянською владою; культура запитань спонукала учнів до критичного мислення, роздумів та пошуку альтернативних варіантів розвитку історичних подій.

Осмишуючи зазначену роботу, вчитель-методист Полтавського багатопрофільного ліцею №1 ім. І. П. Котляревського Едуард Фісун, приміром, зазначає: «Щоб зрозуміти новизну і актуальність цих підручників, необхідно співставити їх з підручниками, що видавалися ще донедавна. Ми пам'ятаємо імперську, глянцева історію, де були ретушовані історичні діячі, події, факти; в якій були відсутні поняття «Мала Батьківщина», з її героями і зрадниками, зі священиками і генералами, а також відсутня маленька людина з її проблемами, з її космосом і свідомістю, зі світом інших речей; осмишуючи підручники Білоуська, убачаємо концептуально-цілісне насичене фактами та узагальненнями дослідження історії Краю, де історичні події викладені у контексті української та світової історії. Ідеологічним підґрунтям тут слугує принцип антропологізації, де полтавці є головними дійовими особами багатомірного історичного полотна. Наративом є уявлення про те, що саме з малих історій, від краєзнавства формується та утверджується Велика історія України, а не навпаки. Методичний супровід цих видань дозволяє ефективно викладати історію і пізнавати її як у профільних класах, так і на рівні державного стандарту».

Високої оцінки щодо цього проекту і директор Полтавського обласного інституту післядиплом -

ної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського Віталій Зелюк, який, зокрема зазначає, що підручники О. А. Білоуська уже перевірені часом, вони схвалені педагогічною і батьківською громадськістю і є значущим надбанням у історичній освіті краю.

Наприкінці 2006 р. Олександрові Андрійовичу запропонували очолити Науково-редакційний підрозділ – Центр дослідження історії Полтавщини Полтавської облдержадміністрації (раніше Обласна редакційна колегія науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією»). На той час проект підручників «Історія Полтавщини» було практично завершено, видано кілька інших цікавих монографічних видань [54; 55].

Але, узявши одну висоту, Білоусько уже прагнув підкорити іншу – підготувати та видати 12-томну Полтавську регіональну тематичну енциклопедію «Полтавіка». Поштовхом до цього задуму, за його ж словами, стала успішна реалізація попередніх історико-краєзнавчих проектів та огром уже зібраного і частково систематизованого джерельного масиву за різними напрямками.

Під час обговорення перспектив подальшої роботи поділився своїми планами із посадовцями облдержадміністрації, викладачами з вищих навчальних закладів, архівними та музейними працівниками, і лише тоді, коли отримав порозуміння (хоча далеко не всі сприймали серйозно його здавалося б фантастичні задуми) прийняв відповідне рішення. Відтак, з лютого 2007 р. він був призначений керівником Центру дослідження історії Полтавської облдержадміністрації (головним редактором Полтавської енциклопедії «Полтавіка») [56; 57].

Та працювати виключно над «Полтавікою» йому просто не дозволили: необхідно було закінчити серію книг «Реабілітовані історією», згодом, відповідно до державної програми, підготувати і видати обласний том «Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років. Полтавська область»; за дорученням місцевої влади у надзвичайно стислі терміни виконати інші важливі видавничі історико-краєзнавчі проекти, як то «Історія комсомолу Полтавщини» (до 90-річчя від дня створення), «Полтавщина: влада на історичних паралелях» (видання друге) [58; 59; 60; 61; 62]. Він не ходив по кабінетах і не вишукував позапланових завдань, тож, здавалося, робота сама його знаходила: коли відповідальні

працівники підходили впритул до розгляду тої чи іншої важливої справи, виявлялося, витягнути чергового «непідйомного воза» у тих непростих умовах, що склалися і справді було нікому, окрім Олександра Андрійовича. Вкотре, деякий час побурчавши, він вимушений був засукувати рукави, давати добро і тягнути по 14–16 годин свою поденщину, за часто нехтуючи здоров'ям і інтересами своєї родини (згодом, як стало відомо від лікарів, внаслідок перенесених стресів та постійних перевантажень упродовж останніх років він таки заробив два рубці на серці).

Наскільки складною видалася робота одночасно за кількома напрямками можна лише здогадуватися. Не вмючи «халтурити», віддаючись повністю справі, пропускав її крізь себе, встановлював нереальні терміни виконання, і якщо не вкладався у них, болісно переживав. І невідомо, що більше його у такі складні часи мобілізувало: впертість, виховання, харизматичність, обов'язок чи громадянська позиція [63].

В інтерв'ю, що з'явилося 21 листопада 2008 року в газеті «Зоря Полтавщини» після презентації видання «Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років. Полтавська область» О. Білоусько, зокрема зазначає: «Ці речі надзвичайно трагічні – читати книгу просто неможливо, не вистачає ніяких нервів, ніяких моральних сил пропустити усе через себе... Це я кажу вам як людина, котра до рядочка все перечитала. Від цього не спиш, воно тобі ввижається і вчувається, та ще якщо маєш розвинуту уяву, то аж наче чуєш, як волали, глосили, дико просто вили оті молоді дівчата, яким було 17–18 років, які мусили гинути замість того, щоб давати нове життя... Природа сама цьому опиралась, і вони вмирили особливо мученицьки, в пекельних стражданнях – усі пишуть про це у своїх спогадах... Ми повинні – знову повертаюся до розмови про час – донести ці свідчення до своїх нащадків, не можна закінчувати цю роботу, відзвітувавши до календарної дати!» [64].

Усе ж, знаковим у біографії заслуженого вчителя України стає 2009 р., коли за редакторством О. А. Білоуська було нарешті видано перший із томів проекту Полтавської енциклопедії «Полтавіки» – «Релігія і церква». До книги увійшло 3726 статей, 1094 фотоілюстрацій, схеми, карти, таблиці; у написанні статей до «Полтавіки» взяло участь 99 авторів [65]. Презентуючи

видання перед громадськістю, головний редактор тому, зокрема, зазначав, що «...це подія надзвичайного культурного значення. Адже спільнота, яка може видрукувати енциклопедію, тим самим засвідчує високий рівень інтелектуального розвитку» [66].

Над виданням працював величезний колектив однодумців, який по крихтах збирав матеріал. Особливо важко давалася робота над так званою «радянською епохою», адже, «ті, хто руйнували, не залишали за собою слідів». Та незважаючи на це, в енциклопедії величезний обсяг матеріалу присвячений саме «репресіям проти церкви». Після Голодомору і фізичного знищення населення України, радянська влада вдалася і до «духовного мору». Але і цей задум не спрацював, свідченням чому є відродження церкви, і як наслідок духовності нашого народу. Своєрідною родзинкою презентації «Полтавіки» було те, що у заході взяли участь представники різних конфесій: Єпископ Полтавський і Кременчуцький УПЦ КП Федір (Бубнюк), отець Михайло з УПЦ та отець Юрій з Української греко-католицької церкви, які висловили глибоку вдячність колективу, який створив цю ґрунтовну роботу [67; 68; 69; 70; 71].

Видання на регіональному рівні (і не тільки) виявилось занадто помітним, тому треба віддати належне не тільки головному редакторові і його команді, а й органам виконавчої влади та місцевого самоврядування. Енциклопедичний проект було включено до Програми розвитку інформаційної сфери та видавничої галузі у Полтавській області на 2007–2017 рр., діяльність Центру профінансовано, а «Полтавіку» – публічно презентовано на найвищих рівнях, у тому числі Президентові України В. А. Ющенку, Патріархові Київському та всієї Руси-України Філарету. Книга заслужено отримала Гран-прі на обласному конкурсі кращих видань за 2009 р. [72; 73] (до речі, Гран-прі у Полтавській області отримували й інші видання, підготовлені за редакторством, упорядкування або за авторством О. А. Білоуська) [55; 60; 74].

Зрозуміло, що при сучасному темпі життя, непередбачуваності подій забігати наперед щодо реальності виконання термінів усього енциклопедичного проекту «Полтавіки», фінансування та інших важливих речей було б не зовсім розумно. Тож у цій площині доцільно процитувати як завжди філософські роздуми нашого головного героя: «Я, – говорить Олек-

сандр Андрійович, – керуюся відповіддю діда на запитання онука: «Навіщо садиш яблуню, адже не їстимеш з неї яблук?» – «Не я, так інші з'їдять». Ну а щодо «справи свого життя», то кожен із проектів, які доводилося втілювати, був у свій час для мене «справою життя». Натомість «Полтавська Енциклопедія» відрізняється тривалими часовими рамками. Це той випадок, коли попереду років явно менше, ніж позаду. Тому справді можна розглядати її як певний підсумок» [75].

Центр дослідження історії Полтавщини, який і сьогодні очолює Олександр Білоусько, щорічно видає «на гора» два-три ґрунтовні видання, співпрацює практично з усіма вищими навчальними закладами, музейними та архівними установами, бібліотеками, релігійними організаціями Полтавщини, приватними особами, зокрема, фотографами і колекціонерами (надзвичайно примхлива категорія людей – Т. П.). Внаслідок такої тісної співпраці формується команда, створюється унікальний електронний банк даних за кількома тематичними напрямками, започатковуються нові ініціативи.

Приміром, під час роботи над «Полтавікою» Білоусько паралельно ініціював випуск серії науково-довідкових видань під назвою «Герої землі Полтавської». І вже побачили світ перші три випуски: «Герої Радянського Союзу» (2010), «Герої Соціалістичної Праці» (2011), «Герої України» (2012). Оригінальною видається нам структура цих видань, що складається зі вступу, основного розділу та кількох додатків. У основному розділі вміщено біографічні статті про героїв (усі статті розташовані в алфавітному порядку за прізвищами), у додатках складено алфавіт Героям із вказівкою на зв'язок особи з Полтавщиною, подано карти з позначенням населених пунктів, які є батьківщиною героїв та представлено альбом відповідних ілюстративних матеріалів. Належним чином підготовлено науковий апарат [76; 77; 78].

А поки готувався до друку том «Полтавіки» «Образотворче мистецтво» за редакторством і авторством Білоуська у видавництві «АСМІ» лише упродовж 2010–2012 рр. вийшло з друку дві мистецькі монографії [79; 80] і три альбомикаталоги [81; 82; 83].

Завдяки своїй багаторічній подвижницькій праці ім'я Олександра Білоуська сьогодні широко знане у наукових, освітянських та педагогічних колах України, серед представників

національно-свідомої інтелігенції. Він – заслужений учитель України (1998), лауреат Премії імені Дмитра Яворницького Національної спілки краєзнавців України за 2012 рік, Полтавської обласної премії ім. І. П. Котляревського в номінації «Освіта» (2008), Полтавської єпархіальної премії УПЦ КП імені преподобного Паїсія Величковського (2012); нагороджений орденами Трудової Слави 3 ст., «За заслуги» 3 ст., орденом УПЦ КП Кирила і Мефодія, Грамотою Верховної Ради України (2011), Грамотами Міністерства освіти України, понад 60 відзнаками, грамотами і дипломами всесоюзного, республіканського, обласного, міського, районного рівнів (1973–2012) [84]. За проведеним опитуванням всеукраїнського громадсько-політичного тижневика «Освіта» за підсумками 2012 року «3 історії Полтавщини» для 6-11 класів був визнаний кращим освітянином року, уведений до списку 100 кращих освітян України і став лауреатом відзнаки «Залиш мені в спадщину думку найвищу» [89]. Вагомим є і його науковий доробок, який складає бл. 100 наукових публікацій з проблем освіти, історії, культури, мистецтва та релігієзнавства, у тому числі 5 монографій, співавтор 9 вузівських та шкільних підручників, 28 посібників.

Але, якими б не були високими досягнення та відзнаки, учитель-енциклопедист залишається упродовж десятиліть самим собою, головним критерієм для нього, як і раніше, є чесноти тої чи іншої людини. Маючи відкриту душу, він підтримує доброзичливі відносини із багатьма людьми: односельцями, колишніми учнями, колегами, давніми друзями; високо цінує дружбу і, попри свою зайнятість, завжди готовий відгукнутися на чиєсь прохання аби допомогти іншим. Неодноразово був свідком, коли Олександр Андрійович витрачав свій час і навіть кошти, щоб виконати прохання зовсім сторонніх для нього осіб. Тож його «приземленість» та щирість почуттів пошановується у Полтаві не менше, ніж його професіоналізм. І яскравим прикладом такої поваги до вчителя-історика була нещодавна візитація представницької полтавської делегації до Києва (до складу делегації увійшли: доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, голова Полтавської обласної спілки краєзнавців, ректор Полтавського університету економіки і торгівлі Олексій Нестуля, заступник начальника Головного управління інформацій-

ної та внутрішньої політики ОДА Юрій Варченко, заступник директора Державного архіву Полтавської області, заслужений працівник культури України Тарас Пустовіт, директор обласної бібліотеки для юнацтва ім. О. Т. Гончара, депутат обласної ради Ірина Балибіна, вчитель-методист Едуард Фісун, відома поетеса, заслужений працівник культури України Марійка Бойко) для представлення Білоуська під час нагородження його Премією імені Дмитра Яворницького за 2012 р. на урочистому засіданні Президії та Правління Національної спілки краєзнавців [85; 86; 87].

Разом із тим, характерною рисою педагога і науковця є те, що, на відміну від більшості сучасних керівників і науковців, він абсолютно не полюбить світитися у ЗМІ. Сумлінно виконуючи свою роботу, він цінує кожен прожитий хвилину. Натомість місцеві журналісти просто на нього «полюють», бо, на їхню думку, він своїми неординарними роздумами та підходом до проблеми може витягнути з прірви будь-яку малорейтингову телепередачу. Тому що знання Білоуська є універсальні (адже енциклопедист), а висновки – далекі від загальноприйнятих. Для будь-якої аудиторії він завжди цікавий співрозмовник.

Попри свою зайнятість, він бере активну участь у науковому, методичному і громадському житті Полтавщини і України: неодноразово обирався делегатом Усеукраїнських з'їздів працівників освіти та Національної спілки краєзнавців; членом конкурсних комісій, журі, редколегій журналів, експертних рад при органах виконавчої влади та місцевого самоврядування; він – постійний лектор і почесний професор Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського, учасник понад 100 міжнародних і регіональних наукових конференцій та семінарів, відповідальний секретар Полтавської обласної спілки краєзнавців, член правління обласного товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка. Іншими словами, Олександр Андрійович, своєю багатогранною плідною працею доводить вкотре скептикам, що сьогодні перебуває у розквіті творчих сил.

Закінчуючи розповідь хотілось побажати полтавському енциклопедистові О. А. Білоуську козацького здоров'я, продовжувати й надалі дивувати громадськість вартісними науковими роботами та обов'язково підкорити свою головну вершину – енциклопедичну «Полтавіку».

Джерела та література

1. Луценко В. Руками юних // Радянське село. – смт Козельщина. – 1967. – № 38 (3907). – 1 червня. – С. 1.
2. Юренко С. Пристрасні дослідження // Комсомолец Полтавщини. – м. Полтава. – 1970. – № 48. – 23 квітня. – С. 2.
3. Білоусько О. А. Українська нива культури: Історико-культурологічний колаж-парафраз фактів і гіпотез // Постметодика. – м. Полтава. – 1993. – № 2. – С. 3-8; № 3. – С. 20-23; № 4. – С. 7-9; 1994. – № 1 (5). – С. 13-17; № 2 (6). – С. 8-12.
4. Білоусько О. А. Давня історія й культура України: Навч. посібник на допомогу учням шкіл та абітурієнтам. – Полтава: Вид-во «Полтава», 1995. – 52 с.
5. Білоусько О. А., Єрмак О. П., Магдик О. О. Історія України ХХ століття: Навч. посібник на допомогу випускникам середніх шкіл. – Полтава: ПОПОПП, 1995. – 72 с.
6. Білоусько О. А., Єрмак О. П., Магдик О. О. Новітня історія України (з 1917 року до наших днів): Навч. посібник на допомогу випускникам середніх шкіл. – Полтава: ПОПОПП, 1996. – 148 с.
7. Білоусько О. А., Єрмак О. П., Магдик О. О. Історія України (з найдавніших часів до 1917 р.): На допомогу учням ІХ класів. – Полтава: ПОПОПП, 1997. – 102 с.; Вид. 2-е. – Полтава: ПОПОПП, 1998. – 68 с.
8. Білоусько О. А., Єрмак О. П., Магдик О. О. Історія України ХХ століття (на допомогу учням ХІ класу). – Полтава: ПОПОПП, 1997. – 96 с.
9. Білоусько О. А. Давня історія й культура України: Довідник на допомогу учням та абітурієнтам. – Луганськ: НВФ «Осіріс», 1997. – 64 с., іл.
10. Білоусько О. А., Киридон А. М., Киридон П. В., Кравченко П. А. 100 відповідей на запитання з історії України: Навч. посібник. – Опішне: Українське народознавство, 1998. – 424 с.
11. Білоусько О. А., Киридон А. М., Киридон П. В., Кравченко П. А. Історія України (компаративні нариси): Посібник для учнів та студентів. – Полтава: АСМІ, 2002. – 524 с.
12. Бажан О. Г., Білоусько О. А., Власов В. С., Мицик Ю. А. Історія України: Навч. посібник. – Київ: Дельта, 2006. – 640 с.
13. Горбаньова С. В. На шляху творчості й пошуку // Педагогічний вісник. – м. Полтава. – 1998. № 8 (13). – 25 жовтня. – С. 3.
14. Білоусько О. А. Україна давня: Євразійський цивілізаційний контекст. Карти, таблиці, ілюстрації: Посібник для вчителя. – Київ: Генеза, 2002. – 272 с., іл.
15. Білоусько О. А. Наш край в складі Гетьманської держави (остання чверть ХVII – II половина ХVIII століття): Матеріали на допомогу вчителям, учням, студентам, абітурієнтам, шанувальникам вітчизняної історії. – Полтава: ПОПОПП; ТОВ «АСМІ», 1998. – 48 с., іл. – (Історія рідного краю з найдавніших часів до кінця ХХ століття: В 15 книгах. – Книга 7).
16. Білоусько О. А. Наш край в складі Російської імперії (остання чверть ХVIII – початок ХХ століття): Матеріали на допомогу вчителям, учням, студентам, абітурієнтам, шанувальникам вітчизняної історії. – Полтава: ПОПОПП; ТОВ «АСМІ», 1998. – 112 с., іл. – (Історія рідного краю з найдавніших часів до кінця ХХ століття: В 15 книгах. – Книга 8).
17. Задорожна О. На великому прикладі (школа: проблеми, пошуки) // Зоря Полтавщини. – м. Полтава. – 1980. – № 217 (14617). – 19 вересня. – С. 3.
18. Піскун М. Рівняння на подвиг (Вахта пам'яті) // Зоря Полтавщини. – м. Полтава. – 1982. – № 106 (15106). – 6 травня. – С. 3.
19. Хомицька Д. Спогадом вертаючись в минуле: Зустріч учасників Параду Перемоги в Полтавській СШ № 7 // Комсомолец Полтавщини. – м. Полтава. – 1982. – № 55 (3835). – 8 травня. – С. 3.
20. Костенко В. Під звуки нестаріючого вальсу // Комсомолец Полтавщини. – м. Полтава. – 1986. – № 74 (4478). – 21 червня. – С. 2.
21. Вовкодав С. Не плентатися в хвості подій (школа сьогодні) // Сільські вісті. – м. Київ. – 1992. – № 58 (15674). – 3 червня. – С. 2.
22. Павленко В. На основі вивчення історії рідного краю, міста, школи // Полтавський вісник. – м. Полтава. – 1994. – № 2. – 7–13 січня. – С. 4.
23. Недавні А. Білоусько, який написав історію України // Молода громада. – м. Полтава. – 1994. – № 5 (5406). – 4 лютого. – С. 2.
24. Лозина Юрій Миколайович: Роздуми про корені і про себе. Вибрані поезії / Упоряд. О. А. Білоусько, Л. В. Валько, І. О. Потехіна. – Полтава: Оріяна, 2003. – 124 с. – (Алфавіт Визначним Полтавцям: Вибрані біографії. – Книга 1).

25. Білоусько О. А. Коваль ракетно-космічного щита Вітчизни [Ю.М. Лозина] / П'ята Полтавська наукова конференція з історичного краєзнавства: Матеріали доповідей і повідомлень (Полтава, 3–4 грудня 2003 р.). – Полтава: [ПДПУ], 2003. – С. 319-324.
26. Білоусько О. А. Концепція серії посібників «Історія рідного краю з найдавніших часів до кінця XX століття» / Полтавський археологічний збірник – 1999 (до 1100-ліття м. Полтави за результатами археологічних досліджень): Збірник наукових праць / Відп. ред. Супруненко О. Б. – Полтава: Археологія, 1999. – С. 357-359.
27. Білоусько О. А. До характеристики навчально-методичного комплексу шкільного курсу «Історія Полтавщини» / Наукові та технологічні засади шкільного курсу «Історія Полтавщини»: Збірник наукових праць / Відп. ред. Білоусько О.А. – Полтава: Оріяна, 2003. – С. 9-23.
28. Білоусько О. А., Магдик О. О., Матвієнко П. І., Мірошниченко В. І. Історія Полтавщини: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (6–11 класи) – Полтава: Оріяна, 2003. – 20 с.
29. Білоусько О. А., Магдик О. О. Історія Полтавщини: Синхронне календарно-тематичне планування курсів всесвітньої історії, історії України та історії Полтавщини на 2003–2004 н. р. (6–9 класи). – Полтава: Оріяна, 2003. – 32 с.
30. Білоусько О. А., Магдик О. О. Поурочно-тематичне планування курсів всесвітньої історії, історії України та історії Полтавщини (5–11 кл.): Для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. – Полтава: [ПОІППО], 2005. – 156 с.
31. Білоусько О. А., Мірошниченко В. І. Нова історія Полтавщини (кінець XVIII –початок XX століття): Пробний підручник для 9 класу загальноосвітньої школи). – Полтава: Оріяна, 2003. – 264 с., іл.
32. Білоусько О. А., Мокляк В. О. Нова історія Полтавщини (друга половина XVI – друга половина XVIII століття): Пробний підручник для 8 класу загальноосвітньої школи). – Полтава: Оріяна, 2003. – 264 с., іл.
33. Білоусько О. А., Супруненко О. Б. Давня історія Полтавщини (XX тисячоліття до н. е. – V століття): Підручник для 6 класу загальноосвітньої школи). – Полтава: Оріяна, 2004. – 168 с., іл.
34. Білоусько О. А., Супруненко О. Б., Мироненко К. М. Середньовічна історія Полтавщини (V – перша половина XVI століття): Підручник для 7 класу загальноосвітньої школи). – Полтава: Оріяна, 2004. – 200 с., іл.
35. Білоусько О. А., Єрмак О. П., Ревагук В. Я. Новітня історія Полтавщини (перша половина XX століття): Підручник для 10 класу загальноосвітньої школи). – Полтава: Оріяна, 2005. – 312 с., іл.
36. Білоусько О. А., Киридон П. В., Пустовіт Т. П., Ревагук В. Я. Новітня історія Полтавщини (середина XX – початок XXI століття): Підручник для 11 класу загальноосвітньої школи). – Полтава: Оріяна, 2006. – 312 с., іл.
37. Алфавіт Визначним Полтавцям: Біографії. Історичні портрети: У 33-х випусках. – Вип. 1: Ааронський – Ашкаренко / Упорядник О. А. Білоусько. – Полтава: Оріяна, 2003. – 104 с., іл.
38. Іменний Звід Історії Полтавщини – Алфавіт Визначним Полтавцям: Біографії. Історичні портрети: У 33- х томах. – Том 1 / Упоряд. О. А. Білоусько. – Вид. 2-е, доп. – Полтава: Оріяна, 2005. – 138 с., іл.
39. Іменний Звід Історії Полтавщини – Алфавіт Визначним Полтавцям: Біографії. Історичні портрети: У 33- х томах. – Том 2 / Упоряд. О. А. Білоусько. – Полтава: Оріяна, 2005. – 320 с., іл.
40. Ілюстрована історія Полтавщини. Кінець XVIII – початок XX століття. Суспільство. Господарство. Побут. Комплект репродукцій / Автор-упорядник О. А. Білоусько. – Полтава: ТОВ «АСМІ», [б. д.]. – 34 іл.
41. Іванюк Н. А., Хлебнікова Н. В. Методика навчання історії Полтавщини в 7 класі. – Полтава: Оріяна, 2006. – 100 с.
42. Свиридова О. І., Посмітна С. В. Методика навчання історії Полтавщини у 8 класі. – Полтава: Оріяна, 2006. – 120 с.
43. Посмітна С. В., Лукич І. С. Методика навчання історії Полтавщини в 11 класі / Відповідальний редактор О. А. Білоусько. – Полтава: Оріяна, 2008. – 260 с.
44. Посмітна С. В., Лукич І. С. Методика навчання історії Полтавщини в 10 класі / Відповідальний редактор О. А. Білоусько. – Полтава: Оріяна, 2012. – 290 с.
45. Посухов В. Перлини краєзнавства // Полтавський вісник. – м. Полтава. – 2004. – № 11 (765). – 12 березня. – С. 4.
46. Клочко О. Унікальні шкільні підручники «Історія Полтавщини», які не мають аналогів в Україні, кращі науковці краю створювали на

- ентузіазмі, щоб із сучасних школярів виховати патріотів... // Вечірня Полтава. – м. Полтава. – 2004. – № 41 (606) – 7 жовтня. – С. 3.
47. Ярмоленко Ю. Знати історію рідного краю не тільки корисно, а ще й цікаво. Уперше автори шкільних підручників не нав'язують школярам свої точки зору // Коло. – м. Полтава. – 2004. – № 40 (121). – 7–13 жовтня. – С. 6.
48. Баханов К.О. Навчання історії в школі: Інноваційні аспекти. – Харків: Вид. група «Основа», 2005. – 128 с. – (Б-ка журн. «Історія та правознавство». – Вип. 3 (15)).
49. Сігарчук Р. На європейському рівні (Книги наших земляків) // Трудова Полтавщина. – м. Полтава. – 2006. – № 1 (237). – 13 січня. – С. 7.
50. Тітков О. Перейти рубікон // Край. – м. Полтава. – 2006. – № 25 (31). – Травень. – С. 14-15.
51. Треніч С. Олександр Білоусько: «Дякуючи старшим, ще не вмерла Україна, завдяки молодим – ніколи не вмере» // Полтавський вісник. – м. Полтава. – 2006. – № 41 (900). – 13 жовтня. – С. 20. – (Уроки історії).
52. Кудря Я. Видання, на яке чекали // Вісті. – 2007. – 21 вересня. – № 39 (8428). – С. 2.
53. Очкань Н. Унікальне видання полтавських істориків // Зоря Полтавщини. – м. Полтава. – 2007. – 26 вересня.
54. Україна: Природа. Традиції. Культура (укр., рос., англ., нім., франц., іспан., італ. мовами) / Автор тексту О. Білоусько. – 100 с., іл.
55. Полтавщина: Природа. Традиції. Культура / Автор тексту та упорядник О. Білоусько; фотожурналіст А. Славуцький. – Полтава: Оріяна, 2007. – 104 с., іл.
56. У НРП – Центру – новий керівник // Нова праця. – 2007. – 3 лютого. – № 9.
57. Для утвердження національних пріоритетів // Перемога. – 2007. – 3 лютого.
58. Реабілітовані історією. Полтавська область: Науково-документальна серія книг. – Т. 5 / Упоряд. О. А. Білоусько. – К.-Полтава, 2007. – 720 с. – [редактор, упорядник, автор післямови. – С. 712-715, автор статей: Гаврилко Михайло Омелянович. – С. 82-84, Гришко Василь Іванович. – С. 110-115].
59. Реабілітовані історією. Полтавська область: Науково-документальна серія книг. – Т. 1. – К.-Полтава, 2009. – 260 с., іл. – [редактор, упорядник, автор передмови О. А. Білоусько].
60. Національна книга пам'яті жертв Голодомору в Україні 1932–1933 років. Полтавська область / Упорядники О. А. Білоусько, Ю. М. Варченко, В. О. Мокляк, Т. П. Пустовіт. – Полтава: Оріяна; ТОВ «АСМІ», 2008. – 1200 с., іл.
61. Історія комсомолу Полтавщини / Автори-упорядники О.А. Білоусько, В.М. Денисенко, О.П. Єрмак. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2008. – 488 с., іл. – [редактор, упорядник, співавтор тексту О. А. Білоусько].
62. Полтавщина: влада на історичних паралелях. – Вид. 2-е, перероб. і доп. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2012. – 400 с., іл. [співредактор, упорядник, співавтор О. А. Білоусько].
63. Лопушинський Є. Олександр Білоусько: Дай Боже, щоб такі книжки не доводилося більше писати в Україні // Вечірня Полтава. – м. Полтава. – 2008. – 26 листопада. – № 48 (822). – С. 3.
64. Віцень Л. Олександр Білоусько: «Це ще належить осмислити майбутнім поколінням» // Зоря Полтавщини. – м. Полтава. – 2008. – 21 листопада. – № 179-180 (21226-21227). – С. 7.
65. ПОЛТАВІКА. Полтавська Енциклопедія: У 12 томах. – Том 12: Релігія і церква / Гол. ред. О. А. Білоусько; Ред. кол.: Ю. М. Варченко, А. М. Киридон, В. О. Мокляк, Т. П. Пустовіт, В. М. Ханко, С. В. Хорев. – Полтава: Вид-во «Полтавський літератор», 2009. – 756 + XL с., іл., схеми, карти, табл. – [Центр дослідження історії Полтавщини Полтавської облдержадміністрації]. – [головний редактор, автор і співавтор бл. 500 статей].
66. Віцень Л. Енциклопедія – це книга, яка не старіє з віками // Зоря Полтавщини. – 2009. – 3 грудня.
67. Полтавщина матиме власну енциклопедію // Рідний край. – 2009. – 8 грудня.
68. Шибанов Г. Полтавчани видають власну енциклопедію // День. – 2009. – 11 грудня. – № 225.
69. Зайченко В. На Полтавщині видають свою енциклопедію // Коло. – 2009. – 17-23 груд. – № 51 (391).
70. Лопушинський Є. Полтавщина матиме власну енциклопедію // Життя і слово. – 2010. – 13 лютого. – № 13–14.
71. Лопушинський Є. Полтавщина матиме власну енциклопедію // Народна трибуна. – 2010. – 12 березня. – № 20.
72. Зайченко В. Обрали найкращу книгу Полтавщини // Коло. – 2009. – 3 грудня.
73. Віцень Л. Краща книга Полтавщини // Зоря Полтавщини. – 2009. – 4 грудня.
74. Білоусько О. А., Петренко О. М. Андрій Сербутовський: Монографія. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2012. – 484 с., іл.

75. Шебеліст С. Подвижницька праця полтавського енциклопедиста // Рідний край: Альманах Полтавського національного педагогічного університету. – 2011. – № 1 (24). – С. 184-187.

76. Герої землі Полтавської: Довідник. – У 12 вип. – Вип. 1: Герої Радянського Союзу / Упоряд. О. А. Білоусько, А. К. Гребіник, Т. П. Пустовіт. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2010. – 112 с., іл., карти. – (Бібліотека «Полтавіки. Полтавської Енциклопедії»).

77. Герої землі Полтавської: Довідник. – У 12 вип. – Вип. 2: Герої Соціалістичної Праці / Упоряд. О. А. Білоусько, Т. П. Пустовіт. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2011. – 116 с., іл., карти. – (Бібліотека «Полтавіки. Полтавської Енциклопедії»).

78. Герої землі Полтавської: Довідник. – У 12 вип. – Вип. 3: Герої України / Упоряд. О. А. Білоусько, Т. П. Пустовіт. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2012. – 104 с., іл., карти. – (Бібліотека «Полтавіки. Полтавської Енциклопедії»).

79. Михайло Коргун. Творча спадщина: Альбом (укр., англ. мовами) / Упоряд. Ю. Самойленко. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2009. – 248 с., іл. – [редактор, співавтор розділу «Художник і час». – С. 9-43; автор «Додатків» (виставки з участю Михайла Коргуна, вибрані твори [каталог], бібліографія О. А. Білоусько). – С. 219-246].

80. Білоусько О. А., Петренко О. М. Андрій Сербутовський: Монографія. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2012. – 484 с., іл.

81. Український натюрморт другої половини ХХ – початку ХХІ століття з приватної збірки Олексія Петренка: Альбом-каталог / Упоряд. О. М. Петренко, О. А. Білоусько. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2011. – 92 с., іл. – (Меценати. Колекції. Виставки). – [упорядник, автор вступної статті «Сучасний український натюрморт в колекції Олексія Петренка». – С. 6-12].

82. Українська графіка другої половини ХХ – початку ХХІ століття з приватної збірки Олексія

Петренка: Альбом-каталог / Упоряд. О. М. Петренко, О. А. Білоусько. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2012. – 112 с., іл. – (Меценати. Колекції. Виставки). – [упорядник, автор вступної статті «Сучасна українська графіка в колекції Олексія Петренка». – С. 6-15].

83. Український пейзаж другої половини ХХ – початку ХХІ століття з приватної збірки Олексія Петренка: Альбом-каталог / Упоряд. О. М. Петренко, О. А. Білоусько. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2012. – 112 с., іл. – (Меценати. Колекції. Виставки). – [упорядник, автор вступної статті «Сучасний український пейзаж в колекції Олексія Петренка». – С. 6-15].

84. Кравченко П. А. Білоусько Олександр Андрійович // Полтавіка. Полтавська енциклопедія: у 12 томах. – Том 12: Релігія і церква / Гол. ред. О. А. Білоусько; Ред. кол.: Ю. М. Варченко, А. М. Киридон, В. О. Мокляк, Т. П. Пустовіт, В. М. Ханко, С. В. Хорев. – Полтава: Вид-во «Полтавський літератор», 2009. – С.52-53.

85. Серпневий Т. Відомого полтавського історика Олександра Білоуська відзначено на всеукраїнському рівні премією імені Дмитра Яворницького // Вечірня Полтава. – 2012. – 28 лист. – № 48 (1031). – С. 9.

86. Махінчук М. Відзначено краєзнавців-подвижників // Урядовий кур'єр. – 2012. – 1 груд. – № 222 (4866). – С. 8. – (Нагорода. Вони стали лауреатами премії імені Дмитра Яворницького).

87. Букет Є. Вручено краєзнавчі нагороди // Слово Просвіти. – 2012. – 13-19 груд. – № 50 (687). – С. 13.

88. Корнева В. Святійший Філарет: «Очистившись від гріха, побачите Бога» // Зоря Полтавщини. – 2012. – 30 лист. – № 189-191 (22077-22079). – С. 5.

89. Кращі освітяни 2012 року (рейтинги) // Освіта. – 2013. – 2-9 січня. – № 1-2 (5540-5541). – С. 7.

Тарас Пустовит

Штрихи к портрету полтавского историка и краеведа Александра Белоуська

В статье представлены основные этапы жизни, педагогическая и историко-краеведческая деятельность Александра Белоусько, проанализированы научные и творческие работы известного полтавского педагога и исследователя-энциклопедиста.

Ключевые слова: краеведчество, энциклопедия, Полтавика, Центр по исследованию истории Полтавщины.

Taras Pustovit

Strokes to Alexander Bilouska's Portrait, Poltava Historian and Local Lore Researcher

The article represents the main stages of life, educational, historical and local historical activities of Olexander Bilousko and analyses the main creative achievements of famous researcher-encyclopedist from Poltava.

Key words: the study of local history, the Encyclopedia, Poltavika, the Research Center of Poltava Region History.